

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2012

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Ärende nr MS2006/02204

Omslagsbild: Julia Cronqvist

Foto: Julia Cronqvist, Hampus Benckert, Björn Olofsson, Jamtli

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist (www.lenagrafiskform.se)

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
INLEDNING	3
KARTA	4
HISTORIK/BESKRIVNING	5
<i>Skyddsföreskrifter</i>	5
ANTIKVARISKT RESONEMANG	6
<i>Bjälklag</i>	6
<i>Golv</i>	8
<i>Benämning av byggnadsdelar</i>	8
UPPGIFTER OM KONSTRUKTION, PARSTUGA	9
6. BOSTADSHUS (KORSBYGGNAD)	11
<i>Uppgifter om konstruktion</i>	11
GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER	12
PARHUSET	12
<i>Rum B</i>	12
<i>Bärninor och golvåsar i rum B</i>	14
<i>Höjning av bjälklaget</i>	18
<i>Skurgolvet läggs tillbaka</i>	20
<i>Salen</i>	25
<i>Åtgärder på parhusets fasad</i>	26
KORSBYGGNADEN	28
<i>Farstubro</i>	31
<i>Övrigt</i>	35

Inledning

För tredje året i rad har nu åtgärder på byggnadsminnet Monäset utförts. I år har man arbetat med golvbjälklaget i köket på det gamla parhuset, samt mindre fasadarbeten på samma byggnad. Utöver detta har en syllstock bytts på korsbyggnaden och ramkonstruktionen tillhörande husets farstubro har fått timras om. Länsstyrelsen i Jämtland har beviljat bidrag till åtgärderna, ett första beslut togs 2012-05-11 och ett tilläggsbeslut 2012-10-24. Enligt besluten skulle arbetet följa det åtgärdsförslag som Jamtli tagit fram för byggnadsminnet 2010.

Arbetet har utförts av Trätradition - Joni Lidberg tillsammans med Thomas Mörck och Mattias Wagenius.

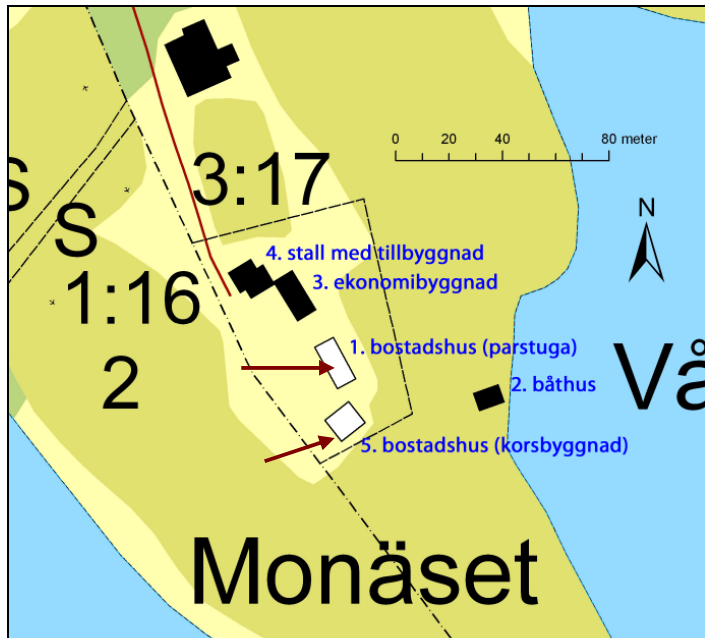
Antikvarisk medverkan och dokumentation har utförts av Julia Cronqvist, Jamtli. Besöksprotokoll, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör upprustningen finns i läns museets arkiv.

Östersund den 18 december

Julia Cronqvist

Antikvarie

Karta

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/02204

Historik/Beskrivning

Gården Monäset (Mon) ligger i byn Gåije, ca 24km nordöst om Hallens kyrka och ca 7 mils resväg från Östersund. Gården ligger ensamt belägen på ett näs, med vidsträckt utsikt över Storsjön och det omgivande landskapet. Gården är avstyckad från fastigheten Mon 1:5. Det har tidigare tillhört härbren och andra ekonomibyggnader till gården som inte ingår i avstyckningen.

Monäset består idag av ett flertal byggnader. Det finns två bostadshus – en parstuga i två våningar och en korsbyggnad i två våningar – båda uppförda av timmer. Parstugan är troligen byggd under tidigt 1800-tal med ett något senare tillkommet framskjutande mittparti. Den är klädd med stående lockpanel i olika bredd, under fönstren skarvad med en liggande panel på förvandring. Byggnadens entréparti med pilastrar, kapital och droppar är typiskt för den jämtländska empiren och tillhör troligtvis den ursprungliga byggnaden. Dörren är en pardörr med överljus- fönster. Ursprungligen täcktes parstugan med ett spåntak men förseddes med tvåkupigt lertegel under 1950-talet.

Till byggnaden hör två stycken jordkällare, en under rum B där ingången från den nordöstra fasaden (C-vägg) satts igen utifrån och en under rum D med ingång från den sydöstra fasaden (D-vägg). Det som troligtvis är rester av en jordkällare under rum B visade sig under restaureringsetappen 2012 delvis ha rasat samman, delar av väggarna fanns kvar. Dessa verkade vara kallmurade.

Gårdens andra bostadshus – en rödfärgad korsbyggnad med farstukvist – är uppförd under 1800-talets senare hälft. Även här finns en källare under huset. Till gården hör utöver bostadshusen ett båthus, en ekonomibyggnad (drängkammare/matbod/lider/vedbod) sammanbyggd i vinkel med dass och stall med tillbyggnad (vagnsbod) – alla timrade – samt ett sexkantigt pumphus från sekelskiftet 1900 uppfört med regelstomme under ett pappklätt tälttak. Dasset i vinkeln mellan vedbod och stall är byggt i en enkel stolpverkskonstruktion med stående lockpanel.

Skyddsföreskrifter

Gården Monäset byggnadsminnesförklarades 1983-12-16 (dnr: 11.392-1455-82)

Skyddsföreskrifter

1: Skyddsföreskrifterna omfattar 2 st boningshus, drängkammare/matbod/vedbod, stall, avträde, källare, pumphus och båthus. Skyddsföreskrifterna berör byggnadernas exteriörer.

2: Byggnaderna får ej rivas eller flyttas.

3: Byggnaderna får ej till sitt yttre byggas om eller förändras på annat sätt.

4: Underhållsåtgärder som rör exteriören såsom ommålning samt reparation av timmerfasader, träpanel, takbeläggning, skorstenar, fönster, stensockel ska utföras på sådant sätt att byggnadens kulturhistoriska värde inte minskas. Innan underhållsåtgärder vidtages enligt ovan ska samråd ske med länsstyrelsen som också lämnar råd och anvisningar i dessa frågor.

5: Det på karta tillhörande dessa skyddsföreskrifter markerade området får inte bli föremål för väsentlig förändring. Eventuell nytillkommande bebyggelse måste utformas och placeras på ett sätt som inte förvanskar områdets kulturhistoriska värde. Såväl ändringar i befintlig bebyggelse som eventuell ny bebyggelse får först komma till stånd efter samråd med länsantikvarien.

6: Området kring byggnadsminnet skall hållas i sådant skick att byggnadsminnets utseende och karaktär inte förvanskas.

Om ändring av byggnadsminne i strid med skyddsföreskrifter anses nödvändig för att byggnaderna ska vara till nytta eller sådan ändring i övrigt kan anses påkallad av särskilda skäl, kan länsstyrelsen enligt 3 § lagen om byggnadsminnen meddela tillstånd härtil.

Antikvariskt resonemang

Avsikten med en kulturhistorisk byggnadsrestaurering är att enbart åtgärda tekniskt skadade delar. Det måste göras stor åtskillnad mellan förslitningsskador och tekniska skador. Förslitning är förändringar som berättar om byggnadens ålder och om hur byggnaden/byggnadsdelen har använts. Denna typ av förslitningsskador ingår därmed i det kulturhistoriska värdet och bidrar till upplevelsen och förståelsen av gångna tiders vardagsliv. En teknisk skada är en skada som nu eller i en omedelbar framtid äventyrar byggnadens fortlevnad.

Bjälklag

Under denna restaureringsetapp har de antikvariska frågorna återigen rört hur man hanterar ett äldre bjälklag i ett hus som inte längre används. Under

det gamla köket (Rum B) i parhuset fanns en äldre traditionell mullbänk och dessutom en konstruktion med en trossbotten som ej gick ända ut till ytterväggarna, utan endast täckte de centrala delarna av denna del av byggnaden.

Hela bjälklagskonstruktionen med trossbotten, bärlinor och golvåsar var friliggande från timmerkonstruktionen. Enligt rapporten *Nordsvenskt träbyggande, Golv - de nordsvenska timmerbusens konstruktion* ska konstruktionen med friliggande golvbjälklag vara relativt vanligt i Jämtland och Dalarna medan man i Hälsingland hittar en större omfattning bjälklag som är intimrade i byggnadens väggar. Vad denna skillnad beror berör inte artikeln.

Vidare skriver man att för de friliggande varmisolerade golven finns det flera olikartade varianter. Det finns golv som är isolerade ända från marken och upp under golvbrädorna, golv med mullbänkar och golv med trossbotten. Golv med trossbotten hittar man fortfarande relativt ofta, medan de två första varianterna är ovanligare. Här i parstugan på Monäset i det gamla köket hade vi en konstruktion med både mullbänk och trossbotten. Hur vanlig/ovanlig denna konstruktion är har det ej funnits möjlighet att undersöka inför den här rapporten.

Av de undersökta golven på bottenvåningen i parhuset (Rum A, rum B, Rum D) kan det konstateras att både det gamla köket och salen haft isolerade golv, hallen (Rum A) har dock varit oisolerat. Golvet i salen (Rum D) skiljer sig dock mot köket då man här inte haft någon trossbotten utan isolermaterialet av jord/sand/grus har legat direkt mot källartakets ovansida och ända upp under golvplanken, hela bjälklaget har alltså varit fyllt. Att golvet i salen varit isolerat tyder på att även detta rum har använts under vintertid.

Skador

Syllstockar och bärlinor har blivit rötskadade under årens lopp. Detta är tekniska skador som påverkar byggnadens funktion och stabilitet. Vad fuktproblemen orsakats av kan ha flera förklaringar. En förklaring är att när en byggnad slutar värmas upp upphör även spridningen av värme ner till grunden, detta ökar generellt den relativa luftfuktigheten i grunden. Fuktproblemen kan även bero på ytterligare konstruktionsmässiga faktorer.

Eftersom byggnaden inte har använts på länge och nuvarande fastighetsägare inte har några aktuella planer på att aktivt använda byggnaden togs beslutet om att ta bort de äldre isolerande konstruktionerna. Eftersom både bärlinor och golvåsar var rötskadade var man dessutom tvungen att ta bort mullbänk och trossbotten för att överhuvudtaget kunna skarva med nytt virke och dessutom lägga in helt nya stockar i konstruktionen. Om

beslut hade tagits om att ha kvar mullbänk och trossbotten hade dessa troligen fått återskapas med nya material.

I övrigt har bjälklagskonstruktionen lagats och återskapats, dock har man lagt till ytterligare en bärlina och golvvås för att stärka upp konstruktionen. Nytt timmer har man valt att enbart såga, stockarna har ej bilats enligt traditionellt sätt. Eftersom stockarna ej syns utan främst har en teknisk funktion har detta godtagits.

Golv

Före det att arbetena med bjälklagskonstruktionen i det gamla köket påbörjades fanns det tre lager av golvmaterial i rummet. Överst låg röd/brunmålade masonitskivor, under dessa ett golv av råspont och allra underst låg det ett kilsågat grangolv. Eftersom man i salen (Rum D) under 2011 valt att återskapa det äldre kilsågade golvet enligt traditionellt utförande har man i Rum B nu även valt att ta bort de övre golvlagren som lagts in på senare tid för att istället låta det äldsta skurgolvet bli synligt. Golvet är väldigt slitet, men har mycket patina. Enligt uppgift från Karin Hintze lades troligen både det råspontade golvet och masonitskivorna in i köket på 50-talet. Anledningen till detta var att huset under en vinter beboddes av grannarna medan dessa utförde byggnadsarbeten på sin egen fastighet.

Benämning av byggnadsdelar

Rummen numreras med början från farstu, som är rum A. Därefter märks rummen medsols med B, C och D o.s.v. Numreringen fortsätter i övervåningen, med början från farstuns övervåning. Vägg A som är vägg med huvudingång. Därefter märks väggarna medsols med B, C och D. Mellanväggar märks E o.s.v. Syllstockarna får nummer 1 och på övriga stockar fortsätter numreringen uppåt. Tredje stocken nedifrån på ingångsväggen får alltså beteckningen A3.

Bjälklag numreras med början från bjälke närmast B-vägg vid bjälklag lagt i AC-riktning, vid bjälklag lagda i BD-riktning numreras bjälkar med utgångspunkt i bjälke närmast A-vägg.

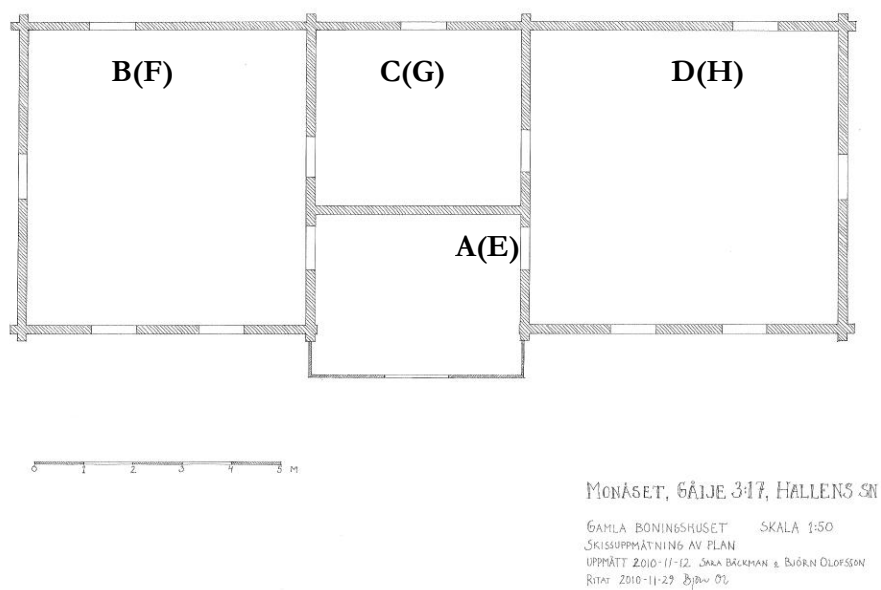

Bild 1. Plan över G:a boningshuset, Parhuset med rumsbenämning. (rumsindelning för övervåningen inom parentes).

Uppgifter om konstruktion, parstuga

Bostadshus (parstuga). IMG_0347 (Bild från åtgärdsprogram)

Grund: Sluten grund av naturstenar. Två stycken jordkällare under byggnaden. En under Rum D med ingång vid fasadens D-vägg. En delvis raserad källare under rum B med ingång vid C-vägg och igensatt utifrån.

Träslag: Stomme av furu och gran blandat.

Timmer, knut/dim./behandling: Bilat timmer, cirka 5 ” (12-14 cm), stighöjd $109/6 = 18,1$ cm, dubbelhaksknut. Byggnaden är skarvad mitt på långvägg, vid fönster. Utbyggnaden är byggd med regelstomme och stående timmer i hörn.

Antal stockar i långvägg och gavelvägg: 27 respektive 32.

Lägsta syllen i: Långvägg.

Röstmoder nr: 27.

Ytermått: A-vägg 16,60 m, B-vägg 6,10 m, C-vägg 16,60 m, D-vägg 6,10 m.

Bottenbjälklag: Fem åsar i AC-riktning i rum D. Sju bärlinor i BD-riktning i samma rum med längd ca 6,30 m. Konstruktionen har inte har varit möjlig att undersöka i övriga rum.

Rum B före restaurering 2012: Tre golvåsar i AC - riktning, tre bärlinor i BD – riktning.

Mellanbjälklag: Två åsar i BD-riktning i rum B/kök. Konstruktionen har inte varit möjlig att undersöka i övriga rum.

Vindsbjälklag: Tre åsar i AC-riktning i rum F, fyra åsar i AC-riktning i rum G, tre åsar i AC-riktning i rum E och G

Takkonstruktion: Sadeltak. En mittås och två åsar per takfall i alla utrymmen. Åsarna är skarvade på mitten. Gavelrösten och ett mellanröste av timmer. Tre takstolar bär upp de skarvade åsarna. Fyrskåringar bär upp taksprången, är intimerade i gavelröstena och vilar på vindsbjälklaget. Rafter i takfallet, rotning tvärs takfallets riktning. Taktäckning med pannplåt, underliggande täckning med spån.

6. Bostadshus (korsbyggnad)

Bostadshus (korsbyggnad). IMG_0338 (Bild från åtgärdsprogram)

Uppgifter om konstruktion

Grund: Sluten grund av tuktade naturstenar, sockel av kalkbruk som har huggits ned under 2012.

Antal stockar i långvägg och gavelvägg: Har ej varit möjligt att se

Lägsta syllen i: Långvägg.

Röstmoder nr: Har ej varit möjligt att undersöka.

Timmer, knut/dim./behandling: Bilat timmer, stighöjd: $60/3 = 20$ cm

Ytermått: A-vägg 9,56 m, B-vägg 8,91 m, C-vägg 9,56 m, D-vägg 8,91 m

Bottenbjälklag: Trossbotten under samtliga rum utom rum A (farstu). Fyra åsar i BD-riktning, intimerade i andra stockvarvet i rum A (farstu), tre åsar i BD-riktning, intimerade i första stockvarvet i rum D (kök), tre åsar i BD-riktning, intimerade i första stockvarvet i rum C (kammare), tre åsar, intimerade i första stockvarvet i rum B (sal). Stolpar under åsarna.

Mellanbjälklag: Har ej varit möjligt att undersöka.

Vindsbjälklag: 5 åsar i AC-riktning.

Takkonstruktion: Sadeltak. En mittås och två åsar per takfall. Gavel- och mellanrösten av timmer. Rafter i takfallet, rotning tvärs takfallets riktning. Taktäckning med tegel, underliggande täckning med spån.

Genomförda åtgärder

Parhuset

Rum B

Golvet i parstugans gamla kök demonterades våren 2012.

Golvet bestod överst av masonitskivor som var målade i engelskt rött. Under masoniten låg ett golv av råspont. Råsponten var lagd på reglar ca 2 x 2", vars mellanrum var fyllt med sågspån, reglarna var i sin tur var spikade/fastkilade mot det äldre skurgolvet som låg underst.

Här ser vi till vänster de rödmålade masonitskivorna, under dessa det råspontade trägolvet som ligger på reglar med sågspånsfyllning mellan. Underst ligger det äldre skurgolvet av gran. (Foto från 2010)

Den äldre bjälklagskonstruktionen som man fann när golvet demonterades bestod av golvåsar och bärlinor samt en mullbänk av jord mot rummets ytterväggar och mellanvägg mot farstu. I mitten av rummet bestod bjälklaget av en trossbotten med bottenbrädor på vilka en fyllning av spån, mossor och möjligtvis hackat lin låg. Bottenbrädorna – den så kallade blindbotten – bestod av ramsågade brädor med vankant. Brädorna låg omlott och vilade i ändarna på två av bärlinorna.

Bilden visar undersidan av trossbotten den så kallade blindbotten. Bottenbrädorna i trossbotten vilade enligt Joni Lidberg på de bärlinor som även bar upp golvåsarna

Trossbottens undersida, motsatt sida (Bild från 2010)

Under bjälklaget fann man rester av något som troligtvis varit en källare med delvis kallmurade väggar av sten.

Resterna av det som troligen varit en källare, vy mot C-väggen

Byggnaden har stått oanvänd och ouppvärmad sedan länge. Detta har gjort att grunden blivit fuktig vilket som vi sett lett till rötskador på syllstockarna i D-rummet. I rum B har syllstockarna klarat sig bättre, däremot hade golvåsar och bärlinor kraftiga rötskador. Eftersom huset står obebott och ej uppvärmt är det mer fördelaktigt med en välventilerad grund och beslut togs därför om att ej återskapa mullbänken och trossbotten.

För att kunna renovera bjälklaget trodde Joni Lidberg och Thomas Mörck att de först skulle vara tvungna att demontera den fasta köksinredningen. Vid närmare undersökning kom de fram till att detta inte behövdes, grundkonstruktionen under denna del av köket gick att renovera trots att inredningen stod kvar.

Bärlinor och golvåsar i rum B

När samtliga golv var demonterade och den äldre mullbänken och trossbotten var utskottad kunde arbetet med bjälklaget påbörjas.

Bjälklagskonstruktionen bestod av tre bärlinor och tre golvåsar. Bärlinorna löpte från B- till D-vägg och golvåsarna löpte i riktning A- till C-vägg. Bärlinorna låg fritt från timmerkonstruktionen och vilade på utlagda stenar.

Delar av golvbjälklaget, i bild syns två av de äldre golvåsarna nr 1 och 2, till vänster ligger en av de äldre rötskadade bärlinorna, nr 1

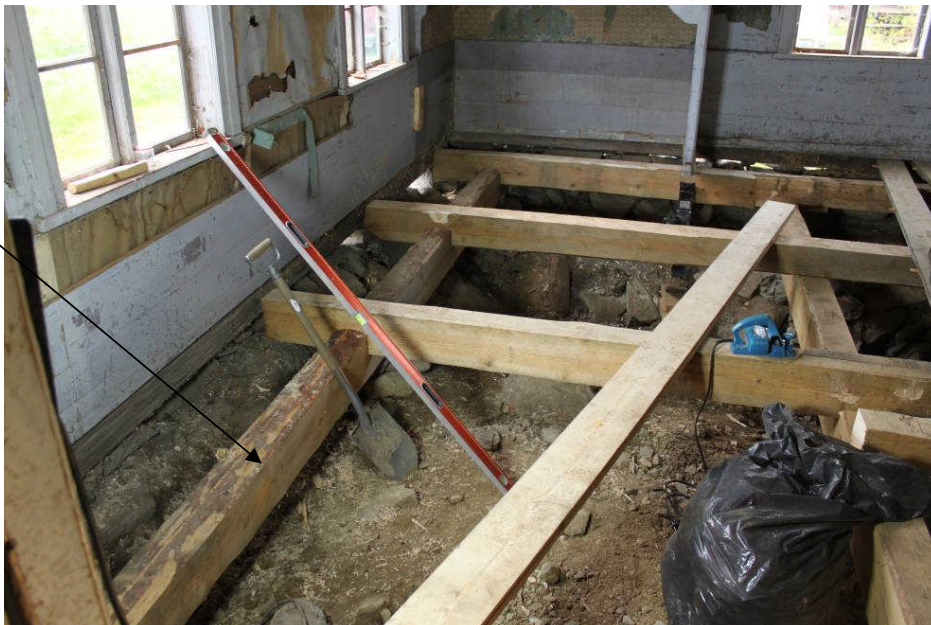
Bärlinan närmst C-väggen (nr 3), var i relativt gott skick, delar hade rötskador som högs bort, men stocken bedömdes ha kvar sin tekniska funktion och kunde ligga kvar trots detta. De två andra bärlinorna var i dåligt skick och man bestämde att dessa skulle bytas ut till nytt virke. Utöver detta valde man att stärka upp konstruktionen med ytterligare en kompletterande bärlina, i slutändan hamnade antalet därför på 4 stycken.

Av de tre ursprungliga golvåsarna kunde minst två stycken bevaras, dock behövde de skarvas eftersom delar hade blivit rötskadade. En hel golvås behövde bytas ut till nytt virke.

Ett problem att ta ställning till var att avståndet mellan golvås nr 1 och nr 2 var hela 2,7 meter långt vilket gjorde att golvet bågnade ordentligt när det belastades med tyngd. Vanligtvis har avståndet mellan golvåsar i äldre byggnader legat på ca 1:40 m till 1:60 m. I det här fallet blev lösningen att bjälklaget kompletterades med ytterligare en ås. Utöver detta var golvet framför spisen så nött att man även här valde att lägga in en extra kort golvås för att stärka upp detta parti.

Blå pil visar ny kompletterande golvås, grön pil visar ny kompletterande bärlina, röd pil visar ny kompletterande ås för att stärka upp det slitna golvet vid spisen

Bärlinan (nr 1) till vänster (svart pil) har bytts ut till ny, den gamla var alldeles för rötskada för att kunna behållas

De två golvåsar som skarvades med nytt timmer gjordes med en vertikal bladskarv med sneda vinklar. Denna typ av skarv är stabil och bra att använda vid bärande konstruktionsdelar. Vinklarna gör att träet ej kan vrida sig, utöver detta har man satt två dymlingar genom skarven, dessa är satta i

olika höjd, också detta för att stocken ej ska kunna vridas ur sitt läge. Åsen skarvades på det parti som korsade underliggande bärlina.

Vertikal bladskarv med sneda vinklar

De nya stockarna som lagts in är blocksågade, man har ej lagt tid på att bila dem lika äldre befintliga stockar eftersom detta tar längre tid. Eftersom bjälklaget ej syns då golvet är lagt har detta accepterats, dessutom blir det i framtiden tydligt vilka stockar i bjälklagskonstruktionen som är ursprungliga och vilka som är nytillkomna. Dimensionen på de nya stockdelar som man skarvat de äldre åsarna med är dessutom något större än de äldre åsarnas dimension.

Syllstockar och golvåsar har anpassats efter varandra för att de ska ligga stabilt och konstruktionen hålla ihop bra.

Den nedersta timmerstocken i mellanväggen mot hallen (Rum A) har också legat an mullbänken och blivit rötskadad. Kärnan är dock frisk, skadade delar har därför huggits bort och man låter stocken ligga kvar.

Möte mellan golvås nr 1 och bärlina nr 1 vid AB hörnet

Syllstock i mellanvägg E hade ytliga rötskador

Höjning av bjälklaget

Vid 1983 års restaurering utfördes en höjning av själva timmerstommen, dock lyftes inte bjälklaget eftersom detta är fristående från timmerstommen. Detta har haft som konsekvens att den fasta inredningen förlorat sin kontakt med taket. I samband med att man nu renoverat bjälklaget har man sett till

att försiktigt lyfta och höja upp bärlinorna. Den fasta inredningen börjar nu närma sig taket, men det fattas någon cm fortfarande.

Del av fast inredning före det att golvbjälklaget höjts (Bild tagen 2011)

Bjälklaget har höjts och nu börjar den fasta inredningen närma sig taket

Skurgolvet läggs tillbaka

När bjälklaget slutligen var klart började man att lägga tillbaka det äldre skurgolvet. När golvet demonterades i våras hade man märkt upp planken och det kunde därför läggas tillbaka i samma ordning som det låg innan det plockades bort.

Golv har märkts upp och staplats medan arbetet med bjälklaget pågår

Golvet var på sina platser så slitet att de narar som ska hålla ihop golvplanken hade kommit i dagen. Man valde därför att på vissa ställen komplettera planken med nya borrhål och täljda narar för att stärka upp konstruktionen. Gummiklubba användes för att slå ihop planken.

Golvet är så pass slitet att nararna som ska hålla ihop golvet blivit synliga på vissa ställen

Tomas Mörck t.v. och Mattias Wagenius täljer nya narar och sätter på plats i golvplanken

Golvplanken slås ihop med gummiklubba

Golvet hade sedan tidigare varit spikat med handsmidd spik och någon klippspik. Vi diskuterade på plats vilken typ av spik som man borde använda och landade i att smidd spik passade bäst med tanke på byggnadens uppförandetid. Möjligtvis kan golvet under senare tid ha blivit spikat med någon extra klippspik. Ny handsmidd spik användes därför i de befintliga

hålen, någon spik slogs i på ny plats där det behövdes. Spiken sitter glest och oregelbundet. Spiken kommer från Gärdsjö smedja utanför Rättvik i Dalarna.

Handsmidda spikar har satts i de befintliga spikhålen i golvplanken

Efter att golvet nu lagts tillbaka finns en glipa som varierar i storlek mellan väggpanelen och golvet, golvet når alltså inte alltid ut under panelen. Med tanke på husets ålder och att stomme och bjälklag lyfts i omgångar är det inte helt oväntat att glipor och springor uppstått när byggnaden rört på sig. Vi konstaterade att det i nuläget inte har någon särskild betydelse.

En av golvplankorna, plankan som ligger närmst A-väggen, var rötskadad på ett parti. Detta har sågats ur och skarvats med en ny bit trä, hyvlat.

Lagning av rötskadat parti

En liten kloss har bevarats som täpper igen det gamla skurhålet. Här sopade man tidigare ut skurvattnet rakt ner i bjälklaget.

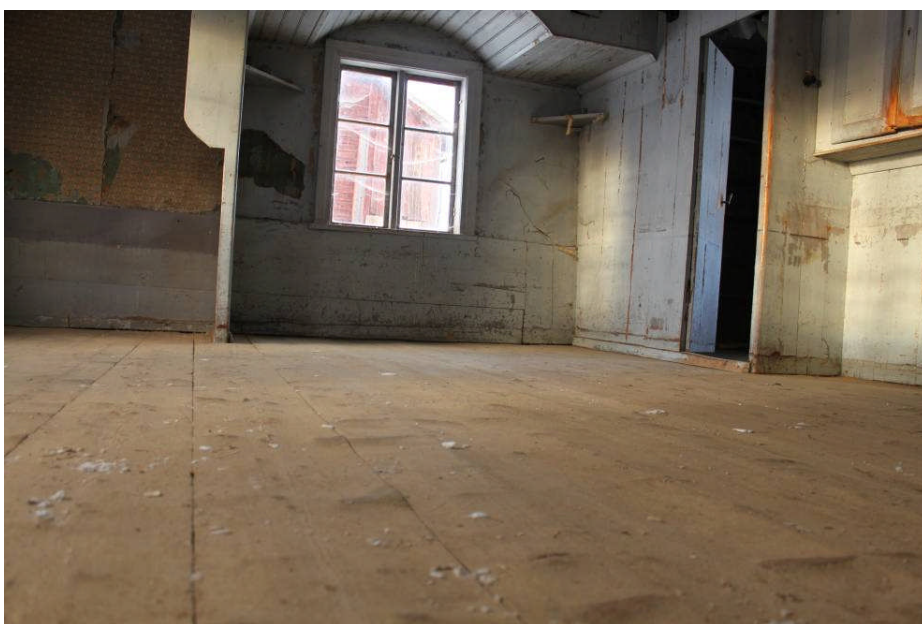

Skurkloss, i detta hål sopade man ner skurvattnet i bjälklaget

Det äldre skurgolvet består av gran och har en tjocklek på ca 4 cm, vilken dock varierar eftersom golvet är väldigt slitet.

Golvet är tillbakalagt

Golvet framför spisen var väldigt slitet och nedgånet

Joni Lidberg, Tomas Mörck och Mattias Wagenius har skrivit in sina namn och datum för när arbetet utfördes på dold plats i konstruktionen.

Salen

När man förra året (2011) lade in det nya kilsågade grangolvet i salen (rum D) lät man skruva fast det istället för att spika i väntan på eventuell krympning av träet. Ett år senare verkar golvet knappt ha krympt i någon större omfattning, inga springor mellan golvplankorna har uppstått. Golvet har nu därför spikats med handsmidd spik lika det utförande som det äldre bortplockade golvet hade. Spikarna är satta i plankornas ändar, Joni Lidberg berättade att spikarna satts antingen i mitten eller ut mot plankans sidokant beroende på om plankan haft en tendens att vrida sig.

Även de partier i vägghpanelen som gjordes nya 2011 har nu spikats fast. De äldre delarna av panelen var spikad med klippspik och därför har man nu valt detta även till de nya delarna. Klippspik börjar tillverkas och användas under 1800-talets andra hälft och detta säger därför något om när vägghpanelen kan ha tillkommit.

Kilsågat golv i gamla salen (rum D) har spikats med handsmidd spik

Åtgärder på parhusets fasad

Parhusets fasad består av stående lockpanel som under fönstren skarvats med en liggande panel på förvandring. Några av de undre brädorna i denna panel var i dåligt skick. På C-väggen mellan CD knuten och fram till första knutkedjan samt längs hela D-väggen har man därför sågat av den undre delen av nedersta panelbrädan, därefter har man återmonterat brädan. En ny hyvlad panelbräda har sedan monterats lika befintliga brädor längst ned. Virket har tagits av fur från Härjedalen.

Ny panelbräda på parhusets C-vägg

Ny undre panelbräda på parhusets D-vägg

Utöver detta har man fällt in nytt virke längs ett kort parti i dropplisten ovan förvandlingspanelen, samt på ett parti vid knutlådan vid AD hörnet. Virket är hyvlat.

Lagning av dropplist, parhusets D-vägg

Hela ytterpanelen är spikad med klippspik, men vissa äldre och nya delar har skruvats fast under arbetets gång, dessa skruvar ska bytas mot klippspik.

Korsbyggnaden

Byggnaden är uppförd under senare delen av 1800-talet och har en timmerstomme (samma knuttyp som på den äldre parstugan) som blivit klädd med panel någon gång under 1900-talet. Vid samma tidpunkt som panelen tillkom lät man även kapa av knutskallarna för att få släta vinkelräta hörn, dessutom lät man putsa sockelpartiet och drog upp putsen över första timmerstocken och monterade slutligen en vattbräda. Fukt har under åren trängt in genom putslagren och gjort att timmerväggens nedre stockar blivit rötskadade, timret har inte haft chans att torka ut tillräckligt. Det putsade sockelpartiet har nu därför huggits ned kring hela byggnaden.

Syllstocken på väggen A 1 var rötskadad, den tidigare putsade sockeln har huggits bort

Främst syllstocken på A-väggen hade omfattande rötskador och har därför bytts ut. Den äldre stocken var i ett stycke, men Joni Lidberg har nu valt att lägga in två stockar som skarvats ihop. Att skaffa fram en tillräckligt lång stock med rätt dimensioner hade inneburit omständigare leverans och längre leveranstid och vi beslutade därför att det gick bra med två stockar. Enligt Joni skulle detta inte påverka bärkraft och stabilitet.

Inför stockbytet lyftes fasaden med domkraft, en domkraft sattes under mellanvägg vid entrén på A-väggen och en sattes precis runt knuten på D-

väggen. Sedan plockade man bort murbruk och sten från sockelpartiet, därefter kunde man få ut syllstocken.

De nya stockarna har bilats med yxa. Eftersom det fanns rötskador i nederkant även på stocken A2, höggs detta bort. Istället för att skarva denna stock med nytt virke i underkant, valde man att göra de nya syllstockarna något högre för att få stockarna A1 och A2 att passa med varandra. Syllstockarna har skarvats med en blixtskarv bakom farstubron och den syns därför ej. Stockarna har tätats med husmossa och väggmossa.

Eftersom knutarna på byggnaden har kapats vid ett tidigare tillfälle, har man valt att sätta järn runt knutarna som skruvats fast i timret. Detta har man gjort för att försäkra sig om att syllen inte ska glida ur sitt läge eftersom det inte längre finns någon knutskalle som låser stockarna på riktigt sätt. Järn har satts vid knutarna AB, AD, samt vid den timrade mellanväggen (E) på A-väggen.

Dropplisten var ej monterad vid slutbesiktningen, men skulle återmonteras senare.

Ny syllstock på plats, järn har satts kring knuten som en försiktighetsåtgärd eftersom knutskallen är bortsågad sedan tidigare.

DA-knuten sedd från D-väggen

AB-knuten

Eftersom sockelpartiet av bruk huggits bort på grund av fuktskadorna har utseendet därmed förändras. Idag syns därför syllstockarna under vattlisten på samtliga fasader av huset. Inför framtiden kan man diskutera om detta ska åtgärdas med någon alternativ lösning.

Till höger om dörren på A-väggen har man även fått skarva några stockar som var i dåligt skick. A2 har bytts ut helt från mellanvägg E till AB hörn där den tappats i den äldre stocken samt dymrats fast. Stockarna A3 och A4 har halvsulats och dymrats fast mellan dörrkarm och mellanvägg E.

Farstubro

Den äldre farstubro har mätts upp och nytt virke med lika dimensioner har beställts från Backens såg. Det var främst de nedre delarna i ramkonstruktionen som var i dåligt skick.

Farstubro före åtgärder

Ramkonstruktionen utgörs av stockar av fyrkantsvirke, några stockar har kunnat återanvändas, bland annat den bakre som ligger intill husfasaden. Denna stock var bilad, övriga stockar i konstruktionen var sågade.

De nya syllstockarna som utgör ramkonstruktionen har sågats till för att kunna infästas i enlighet med den ursprungliga konstruktionen. Nedre delarna av de fyra främre stolparna som bär upp konstruktionen har fått skarvas med nytt timmer i nederkant. Skarvarna har gjorts med rakt blad och har fästs med skruv, skruvhålen har i överkant pluggats med träplugg. Hörnstolparna har sedan tappats ned i ramkonstruktionen, lika tidigare utförande.

Hörnstolpar har fått skarvas i nederkant och sedan tappats ned i syllramen

Hela verandakonstruktionen har blivit fäst i fasaden genom att de två bakre stolparna skruvats fast med fransk skruv i fasadväggen, skruvhållen har pluggats med träplugg.

Nya hyvlade golvplank av fur höll på att monteras under slutbesiktningsmötet.

Thomas Mörck och Joni Lidberg avslutar arbetet i strålkastarens sken

Farstubron är färdig, målningsarbeten återstår

(Foto Christer Hintze)

Övrigt

Vid besöket konstaterade Joni Lidberg att det inte finns några hanbjälkar som stagar upp takkonstruktionen på farstubron. Om stora snölaster hamnar på taket finns viss risk att hela konstruktionen börjar kalva utåt sidorna. Joni hade som förslag att man tillverkar och monterar kompletterande hanbjälkar. Bjälken kan isåfall göras i lämplig dimension och profileras lika de plank som utgör sparrar. Detta är dock en tillståndsfråga som även måste diskuteras med länsstyrelsen.

Monäset

Restaurering av parstuga och korsbyggnad, 2012

Gåije 3:17, Hallens sn, Åre kommun

Julia Cronqvist

RAPPORT – JAMTLI 2012:52
ISSN 1654-2045

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2012

ISSN 1654-2045

- 2012:1 Lillhärjåbygget – Dokumentation och uppmätning av vinterfjället 2011
Sara Bäckman, Olof Edin
- 2012:2 Ankarede – Levande kyrkstad. Kunskapsunderlag 2011
Clara Nyström
- 2012:3 Skärvångens begravningsplats – Anläggning av askgravlund 2010
Clara Nyström
- 2012:4 Kulturhistorisk förstudie avseende planerad vindkraftpark vid Nyhem i Bräcke kommun 2012
Anders Hansson
- 2012:5 Sjöutnäs kapell – Restaurering av tak och fasader 2009–2010
Julia Cronqvist
- 2012:6 Mattmars kyrka – Restaurering av fasader och fönster 2011
Sara Bäckman, Clara Nyström
- 2012:7 Tåsjo kyrka – Installation av klockspel 2002
Christina Persson
- 2012:8 Trångåsen – Restaurering av ladugård och födorådstuga 2008–2010
Julia Cronqvist
- 2012:9 Enafors turisthotell – Antikvarisk rapport vid restaurering av östra fasaden 2011
Veronica Trygg
- 2012:10 Norderö kyrka – restaurering av tak 2002–2003
Christina Persson
- 2012:11 Norderö kyrka – restaurering av klockstapel 2008
Christina Persson
- 2012:12 Ragunda gamla kyrka – Antikvarisk medverkan vid exteriör restaurering 2011
Olof Edin
- 2012:13 Arbetarbostäderna på Tossön – Restaurering av tak 2011
Olof Edin, Clara Nyström
- 2012:14 Tåsjo kyrka – Konvertering av värmesystem, borttagande av kyrkbänkar, fasadrestaurering och nytillverkning av kors, 2009
Julia Cronqvist
- 2012:15 Ragunda kyrka – Restaurering av gjutjärnsstaket 2009–2010
Clara Nyström
- 2012:16 Dubbelhärbret i Östbacken – Fasadrestaurering 2010–2011
Julia Cronqvist
- 2012:17 Residenset i Östersund – Ombyggnad av kontorsdelar 2009
Clara Nyström

- 2012:18 Ragunda kyrka – Ändring av dopaltare 2009–2010
Clara Nyström
- 2012:19 Arkeologisk förundersökning vid fornlämning 19:1, Andersö skans,
i Östersunds kommun
Anders Hansson
- 2012:20 Monäset – Restaurering av parstuga 2011
Veronica Trygg
- 2012:21 Hede kyrka – Konvertering av värmesystem och konservering av interiör, 2010
Julia Cronqvist
- 2012:22 Ragunda kyrka – Exteriör restaurering 2010–2011
Clara Nyström
- 2012:23 Brunflo kyrka – Byte av spåntak på bogårdsmur, 2006
Julia Cronqvist
- 2012:24 Kulturhistorisk landskapsanalys inför planerad vindkraftpark vid Garpkölen
i Härjedalens kommun
Anders Hansson
- 2012:25 Funäsdalens kyrka – Omläggning av spåntak och lagning av putsskador, 2005
Julia Cronqvist
- 2012:26 Hallens kyrka och klockstapel – Restaurering 2010
Veronica Trygg
- 2012:27 Kulturmiljöer i Härjedalen – Kulturhistorisk utredning
Ove Hemmendorff
- 2012:28 Bräcke kyrka – Exteriör restaurering 2009–2010
Clara Nyström
- 2012:29 Klevberget – Kulturhistorisk karakterisering inför vindkraftspark, 2012
Amanda Jönsson
- 2012:30 kulturhistorisk förstudie avseende planerad vindkraftpark vid Storflöten
och Länstersjön i Ånge kommun
Amanda Jönsson
- 2012:31 Residenset i Östersund – Ombyggnad av kontorsdelar 2010
Clara Nyström
- 2012:32 Arkeologisk utredning inför planerad vindkraftpark vid Hocksjön
i Sollefteå kommun
Anders Hansson
- 2012:33 Arkeologisk utredning inför planerad vindkraftpark vid Mörttjärnberget
i Bräcke kommun
Anders Hansson
- 2012:34 Kalls kyrka – Restaurering av långhusets södra fasad, sakristia och kor, 2012
Julia Cronqvist
- 2012:35 Kalls kyrka – Restaurering av tornet, 2008
Julia Cronqvist

- 2012:36 Byggnad 33 – Ombyggnad 2011–2012
Julia Cronqvist
- 2012:37 Campus A4, byggnad 5 – Fasad- och takrestaurering, 2011–2012
Julia Cronqvist
- 2012:38 Campus A4, byggnad 9 – Omläggning och målning av skivtäckt plåttak, 2011–2012
Julia Cronqvist
- 2012:39 Medeltida bebyggelse – Kulturhistorisk landskapsanalys för Norrböle
Amanda Jönsson
- 2012:40 Medeltida bebyggelse – Härden i Krönavajje. Arkeologisk undersökning av fornlämning nr 626:3, Kall socken, 2009
Amanda Jönsson
- 2012:41 Medeltida bebyggelse – Gårdstomten i Norrböle. Arkeologisk förundersökning inom RAÄ nr 124:1, Bodsjö socken, 2009
Amanda Jönsson
- 2012:42 Medeltida bebyggelse – Röjningsröset i Norrböle. Arkeologisk undersökning av RAÄ nr 223, Bodsjö socken, 2009
Amanda Jönsson
- 2012:43 Svegs kyrkogård – Utvidgning av kyrkogården 2012
Clara Nyström och Jenny Brantestad
- 2012:44 Residenset i Östersund – Ombyggnad i Norra flygeln samt tillgänglighetsanpassning 2011–2012
Clara Nyström
- 2012:45 Östersunds centralstation – Exteriör restaurering 2010–2012
Clara Nyström
- 2012:46 Jämtländsk byggnadskalk – Erfarenheter från ett kunskapsuppbyggnadsprojekt
Christina Persson
- 2012:47 Fjällglim – Omläggning av pannplåttak 2012
Julia Cronqvist
- 2012:48 Enafors turisthotell – Antikvarisk rapport vid restaureringen av norra fasaden 2012
Jenny Brantestad
- 2012:49 Hållans klockstapel – Omläggning av spåntak, 2012
Julia Cronqvist
- 2012:50 Huså herrgård – Restaurering av fasader och källarnedgång 2012
Clara Nyström
- 2012:51 Håsjö nya kyrka och klockstapel – Exteriör restaurering 2012
Clara Nyström
- 2012:52 Monäset – Restaurering av parstuga och korsbyggnad, 2012
Julia Cronqvist